

Иљаз Османлић

*Учитељски факултет, Универзитет у Београду,
Наставно одељење, Нови Пазар*

ЕКУМЕНИЗАМ И ТОЛЕРАНЦИЈА**Сажетак**

Раскол у хришћанству десио се 1054. године, и хришћанство се поделило на Источно (православно) и Западно (католичко). На западу се јавља Рим као центар католичке цркве, док на истоку јача утицај Руске православне цркве.

Подсетимо се, полагањем буле, искључењем против патријарха Михаила Керуларија, који је 16. јула 1054. године на престо Свете Софије у Цариграду ставио кардинал Хумерт у име папе Лава IX, умрлог три месеца раније, хришћанство је и званично подељено на источно и западно. Трећи миленијум припада екуменизму, измирењу црквених различитости и поновном стварању заједничке вере, каква је постојала пре великог раскола.

Хришћанске цркве се данас боље познају него икада последњих векова, бројне напетости су попустиле, али не и нестале. Сви воде дијалог са свима. Римокатолици контактирају све више и све боље са православним црквама, англиканцима, и поред немих круцијалних спотицања. Православни теолози воде теолошки дијалог са већином цркава. Али, јединство није на видуку.

Кључне речи: екуменизам, толеранција, православље, католицизам, црква, јерес, религија

Трећи миленијум припада екуменизму, измирењу црквених различитости и поновном стварању једне, свете, апостолске Цркве. То одговара вољи Христовој, подела није израз богатства већ греха, зато је она „скандал за свет“. „Католичка црква је у почетку с неповерењем гледала на екуменски покрет који би водио ка јединству Цркве“ изван ње, пошто се она сматра Црквом, којој имају да приђу све друге, одељење. „Она је, штавише, од друге половине

XIX века својим верницима спречавала сарадњу у екуменском покрету. Тек је папа Јован XXIII, својом енцикликом од 5. јуна 1960. основао Секретаријат за јединство хришћана и екуменску мисао ставио у центар Другог ватиканског сабора, који је сазвао, а закључио папа Павле VI(1965)¹⁾

Валтер Каспер се залаже за јединство хришћана. Међутим, цариградски васељенски патријарх Вартоломеј заступа тезу да је то јединство могуће једино ако се Рим одрекне свих реформи, које се тичу примата папе над свим хришћанима. По мишљењу Вартоломеја та препрека зближавања са православљем је и зато што је Римска црква ауторитативна и централизована. Иначе, Васељенског патријарха Вартоломеја, неки у православљу, су прозивали да је био јеретики да жели унију са Римом.

По свему судећи Ватикан се доиста определио за постизање „истинског црквеног заједништва“ и ставио га у средиште свог деловања. Шта више, да се тај циљ постигне прецизирају се „деловна средства“. Нека од њих је и сам папа навео: дијалог, његова путовања, братски сусрети. Како је тај пут тежак и дуг, не треба га мерити људским мерилима. Из речника треба избацити речи криза, кашњење, спорост, треба говорити о поверењу, нади и стрпљењу, каже папа. Створене су нове перспективе. Очигледно, Ватикан је оптимиста. Други су подозриви, али спремни за добронамерни дијалог. Миленијум је пред нама.

Подсетимо се, полагањем буле искључења против патријарха Михаила Керуларија коју је 16. јула 1054. године на престо Свете Софије у Цариграду ставио кардинал Хумерт у име папе Лава Девог, умрлог три месеца раније, хришћанство је и званично подељено на источно и западно, чиме је почело постојање Римокатоличке цркве и православних цркава у виду посебних целина. Већина теолога на обе стране данас је сагласна да је овај догађај, који се збио пре 962 година и у историји Цркве познат као Велики раскол, шизма или отпад, био само епизода у неколико векова дугом „процесу“ устрањивања „између хришћанског Истока и Запада“. На Западу је доцније, опет, дошло до унутарзападних раскола, исто се десило и православцима у Русији и Бугарској а, на изванредан начин, није мимоишло ни Српску православну цркву. Но у све то се не можемо сада детаљније упустити, није ни целисходно. Наиме, све важније детаље о томе асимиловањемо методом апстраховања. „Деоба Цркве је историјски врло сложена појава у којој се само уз несавестан и тенденциозан приступ може кривица свалити

1) Радован Биговић, *Православна теологија екуменизма*, Хришћански културни центар, Београд, 2010, стр. 109.

само на једну страну и потпуно оправдати друга. Догматски је важно не толико како су се разделиле Цркве, него шта их је поделило – важне су оне тврдње Римске цркве – прво о себи самој (догма о папској непогрешивости), а затим о вери Цркве (учење о Светом Духу, о безгрешном зачећу Богородице), које се по непогрешивом осећању православних налазе у супротности са основном истином хришћанства²⁾, истиче протојереј Александар Шмеман, један од водећих теолога 20. века у књизи *Историјски пут православља*.²⁾ Иако у ранохришћанској свести, како објашњава Шмеман, јединство Цркве није доживљавано само као форма, него пре свега као садржина самог хришћанства: Христос је дошао да расејану децу Божју сабере у једно, да би људе које су поделили природни разлози сјединио у натприродно јединство новог народа Божјег у коме више нема ни Јудејаца, ни Јелина, ни роба, ни слободног, ни мушкога, ни женског, него је све у свему Христос, размимоилажења између Рима и Цариграда постају очигледна већ средином 5. века. Убрзана не само богословским, него и различитим политичким, друштвеним и културним приликама које су условиле и два различита режима црквене управе, монархију папства на Западу и колегијалну саборност на Истоку, средином 1054. године само су кулминирала у отворен разлаз.

Покушаји да се ствари поправе дефинитивно су пропали падом Цариграда у руке крсташа 1204. у Четвртом крсташком походу под папом Инокентијем Трећим који је себе називао „Христовим замеником“ и стварањем Латинског царства, што православни никада нису заборавили Риму. Све уније којима је потом покушавано да се превазиђе раскол нису дале резултате. До помака дошло је тек у 20. веку.

Први корак многи виде у увођењу грегоријанског календара у Цариградској патријаршији и Грчкој православној цркви 1923. године, што је већи део православног света одбио да прихвати као „научно дотеривање неисправног јулијанског календара“, тврдећи да је реч о неканонском приближавању инославнима и цепању саборности и јединства православне молитве. Тако је, на пример, промена црквеног календара у Грчкој довела до досад непревазиђеног раскола и одвајања Грчке старокалендарске цркве.

Званично, васељенски патријарх Атинагора у Цариграду и папа Павле Шести у базилици Светог Петра у Риму, 7. децембра 1965. године узајамно и истовремено повукли су анатеме бачене пре скоро 910 година. Иако су обојица били свесни да „овај гест правде и узајамног опроштаја није довољан да би стао коначно раз-

2) Александар Шмеман, *Историјски пут православља*, АТОС, Цетиње, 1994.

ликама између Римокатоличке и Православне цркве“, овај догађај изазвао је нове потресе у православном свету, где су се одмах чуле опомене да „повлачење анатема без отклањања узрока који су до њих довели значи бацање анатеме на себе“.

Помешане православне цркве досад нису одржале свеправославни Сабор на коме би потврдиле Атинагорино повлачење анатеме и заузеле заједнички став о односима са Ватиканом, због чега је, између осталог, заустављен и теолошки дијалог започет 1979. године између Цариграда и Рима. Православље је скоро четири деценије разапето између мишљења блиских Ватикану да би „трећи миленијум могао да буде време обновљеног хришћанског јединства из првог миленијума“ и дубоког уверења великог броја теолога да је „тај пут немогућ без враћања Рима на изворне вредности светоотачког предања“, као и да је „сваки политички екуменизам за православне неприхватљив“.

Ако се има у виду све ово о чему говори Шмеман, онда је оправдана бојазан да актуелни екуменски подухват буде пропраћен оном још тамнијом страном верских раскола. Знамо да је историја религије (поготову хришћанске) оверена печатима суровости према свакоме ко би се усудио да постави питање чији одговор прелази границе познатог, да сазна нешто ново, да иоле различито мисли. Зар се није Тертулијан, преобраћеник из северноафричког града Картагине, већ пред крај другог века нове ере (Елен Пејгелс, „Порекло Сатане“) залагао за то да све људе који скрећу од већинског консензуса треба осудити као јеретике?

Људима се не сме дозволити да постављају питања, говорио је, јер их она чине јеретичима. А нарочито питања „Одакле долази зло? Зашто је зло допуштено? И које је порекло људских бића...?“ Прави хришћанин, сматрао је Тертулијан, доноси одлуку да „не зна ништа... што се коси са истином вере“.

У целој вишевековној причи о средњовековним јересима, сектама и култовима фасцинантно је оно што израња као неумитна последица човековог вечног страха из којег и произлази неутажива воља за моћ, трагично реперкутована на друштвене и историјске мене. И овде је опет реч о борби против сваког другачијег мишљења, и сваког искорак из унапред зацртаног религијског солилоквија верских вођа. Кулминација ће, нема сумње, бити остварена у инквизицији у којој ће, поред ломача на којима су спаљивани живи, бити смишљене и ломаче за мртве јеретике, како њихове кости не би реметиле устаљено знање које не допушта никакву нову могућу алегорију, нити симболику.

Стога, данас, чак и неутемељено веровање да се у васиони негде налазе неки ванземаљци, треба уистину да буде радост за свакога ко слободу душе и духа ставља на прво место. Наиме, и та прича се може евидентирати као нешто што нуди још нека могућа, другачија читања историје као мене моралних кодова, односно, чак и да Свемир јесте „лик Божји“, уз нужна допуштења да тај лик буде формиран према различитим религијама, суштинска порука ће увек гласити: толеранција према другачијем. Јер, и њени најоко-релији религијски противници, у самоћи искушења, знају да само она води ка коначном спасењу.

Толеранција је израз спремности да други искажу своју вољу другачију од наше. Али, ми смо констатовали да је принцип толеранције садржан и у принципу националног суверенитета, тако да је атак на суверенитет држава истовремено и напад на право на другачију вољу. Отуда и принцип глобалне власти представља атак на суверенитет, па су та два принципа у сукобу. Због тога се данас сваки разговор о толеранцији везан за екумену проширује и на питања односа плурализма, националног суверенитета и глобализма. Толеранција је, наиме, чворно место у сплету верских, националних и политичких подела савременог света „А пут до цивилизованог и демократског друштва незамислив је без јавне дебате. И без дијалога. А дијалога као активног и критичког става неће бити без толеранције, креативног прегнућа и оптимизма воље“.³⁾ Плурализам је вредност по себи. Међутим, још увек није јасно да ли је та вредност у данашњем свету заснована претежно на индивидуалним разликама – какве се рецимо афирмишу у САД и другим земљама запада или на толеранцији различитих колективитета. То је важно расправити јер глобализација у ствари води у нетолеранцију, ако се тумачи само као уважавање различитих појединачних афинитета (политичких, религијских па и сексуалних), али не и другачијих култура. Зато треба знати да ли глобализација подразумева право на различитост културе, или се разлике толеришу само у оквиру једног истог и јединог прихватљивог културног обрасца.

Колико је то важно видимо из тог што се на толеранцију другачије гледа из угла мале државе, а другачије ако је реч о најјачој. Додуше, могло би се цинично рећи да је слабима лакше да буду толерантни. Јаки морају да нађу јаке разлоге да би били такви. Али, релативизам и цинизам овде могу бити једнако опасни, јер ако је неко толико моћнији од других, онда га на крају једино самоконтрола ограничава; А, ако је самоконтрола једино ограничење - онда

3) Ратко Божовић, „Дијалог-геометрија говора“, *Савезно министарство националних и етничких заједница, Толеранција-сусрет разлика*, Чигоја, Београд, 2002. стр. 43-50.

супериорна сила ради оно што хоће. То донекле показује понашање Америке после догађаја од 11. септембра. Да се такво нешто догодило у некој другој, а поготово малој земљи, свакако да се односи у свету не би у тој мери променили.

Надамо се да ово неће бити протумачено као носталгија за минулим временом, знамо да је мир лакше обезбедити у услови-ма доминације једне силе него на балансу два блока, али сада се уверавамо да је на супрематији једне силе лакше произвести рат. Немамо у виду само оно што је прошлих година почело на Блиском истоку, већ и рецимо такве немиле догађаје као што се десило у Нигерији као судар света раскоши и сјаја, на једној страни и на другој, сиромашних муслимана који славе Рамазан. Нетолерантност је била довољан разлог да изазове експлозију насиља. Наиме, упркос упозорењима да се не организује одлазак „мисица“, симбола лепоте и гламура у Нигерију, нетолерантност богатих резултирала је крвавим улицама и избацила на површину у пуном светлу опасне проблеме са којим се суочава ова афричка земља. Исламске групе су, месецима захтевале да се приредба откаже, са образложењем да избори за најлепшу девојку промовишу промискуитет. Они мање радикални предлагали су да се избор одржи по завршетку Рамазана. Зна се добро да је Рамазан свети месец за све муслимане и период поста, период молитве. За очекивати је да се, у најмању руку, поштују осећања људи бар у данима једне такве светиње, ако је већ реч о толеранцији.

Сем у сиромашној Африци, као и Блиском истоку, више толеранције и разумевања, али и конкретних корака у вези са екуменом потребно је и на другим просторима. Римокатоличка црква је Другим ватиканским концилом отворила процес ревизије односа према Јеврејима. Промена се пре свега односи на кориговање вековне догме – утемељене на теолошкој митологији – да су Јевреји распећем Христа постали „богоубице“. Ватикан се максимално дистанцирао од антисемитизма, а папа Јован Павле Други признао је *Mea culpa* католика према Јеврејима.

Ипак, има подоста чињеница које говоре да одијум према Јеврејима у крилу Римокатоличке цркве тиме ни издалека није побеђен. Одржава се митолошки став да је јудаизам „религија освете“ за разлику од хришћанске „религије љубави“. Такође, могу се овде навести изјаве политичких људи које упућују да је отпор екуменском мирењу најприсутнији међу арапским католицима, мада поводом блискоисточног сукоба и будућности Свете земље искре политизираниг антисемитизма знају да продру и на странице ватиканског дневника „Осерваторе Романо“. Али, тако је, на при-

мер, сиријски председник Башар ел Асад маја 2000., током папине посете Дамаску, Јевреје је оптужио да су „покушали да униште принципе свих (других) религија истим менталитетом којима су издали Исуса Христа и на исти начин на који су покушавали да издају и убију (пророка) Мухамеда“. Тешко је било како разумети овакве, изјаве мада се Муслимани у антисемитизму разликују од хришћанског запада и истока Европе, иако Куран садржи неке негативне референце о Јеврејима. Али, антисемитизам код Арапа (муслимана) не почива на ксенофобичним легендама и митовима о „богоубиству“, ритуалним децеубиствима или тровању бунара у средњовековним временима куге. Он је умногоме продукт борбе за превласт и територије, како у временима настанка ислама у 7. веку, тако и после стварања Израела 1948. год. Блискоисточни сукоб који је, нажалост, још у току, допринео је разгоревању античких предрасуда, пренебрегавајући чак и чињеницу да су и Палестинци семитски народ. Све у свему не сме бити разумевања ни за онај антисемитизам који настаје као резултат 23. продужене окупације палестинске земље и бруталних одмазди Израелаца, нити за онај који потхрањује „културу мржње“ и оправдава терористичка убиства Јевреја са „ционистичког ентитета“.

Није тајна, нити се прећуткује да и Словенско-православни свет, такође, има традицију јудеофобије. Зна се на пример, да су први велики погроми Јевреја забележени у царској Русији, а жуте траке нису нацистички, већ руски изум. До сада, за разлику од Ватикана, ни руска ни друге православне патријаршије нису отвориле процес ревизије теолошких ставова према колективној кривици Јевреја за Христову судбину, што многе вернике подстиче на антисемитизам.

Док на равни односа према другима ствари стоје тако, догле у међуцрквеним односима има извесних новина. Хришћанске цркве се данас боље познају него икада последњих векова, бројне напетости су попустиле, али не и нестале. Сви воде дијалог са свима. Овде се може видети да је и Светски савет цркава изашао из кризе, православни остају у њему. Римокатолици контактирају све боље са помесним православним црквама, са англиканцима, и поред неких круцијалних спотицања, још више. Православни воде теолошки дијалог са већином цркава. Али, јединство није на видiku. Рекло би се да су ретки они који заиста верују да ће се икада поново успоставити јединство цркве као што је постојало на њеном почетку, мада нико не спори да је Богу све могуће. Ваљда је зато Папа, у недавном сусрету са руским председником Путином, пресекао мачем саопштивши госту да се мора прекинути са доса-

дашњим политичким курсом и да се међуцрквени односи морају побољшати. је обједињење хришћанства“. За разлике је потребно наћи решење, превладати их. То би олакшало процес интеграције Путинове земље у Европу, а не би штетило руској, православној култури и њеном идентитету, нагласио је Папа.

„Европски континент и цео свет се данас интегришу невероватном брзином. У том и таквом свету Црква мора да пронађе свој *modus vivendi*. Њихов међусобни однос треба да буде антиномичан. Црква је у свету али није од света. Она не може да се апсолутно поистовети ни са једним политичким пројектом, ма какав и колико савршен био. Не може да се идентификује ни са једним типом државе, али може да подржи и охрабри оне који се залажу за државу утемељену на начелима слободе, права, правде, недискриминације, која се бори против мита, корупције, трговине људима, дроге, тероризма“.⁴⁾

Неки су одмах гласно приметили: јединство хришћана се жели из политичких, а не религијских циљева. Путин, и сваки други државник, треба да води друге бриге, а то питање да препусти црквама, кажу они. Међутим, далеко више је оних који екуменски подухват Ватикана сумњичаво везују за глобализацију.

Види ли Ватикан у глобализацији опасност за хришћанство или прилику да се у „свету без граница“ повећа број верујућих људи, питају се они. Једни, при томе, подсећају на Тојнбија који је још пре неколико деценија упозоравао да западна цивилизација има за циљ ни више ни мање до укључење целогa човечанства у једно друштво и контролу над свим што је на Земљи, у ваздуху и на води, и у чему је могуће применити, ради користи ствари, савремену западну технологију. Томе они сада додају како то што Запад тренутно чини Исламу, он истовремено чини и свим сада постојећим цивилизацијама – православнохришћанском, хиндуском и далекоисточном свету. Интеграције и глобализација су, уствари, нова западна религија уперена против свих живих религија, актуелни конфликт запада са Исламом је дубљи и интензивнији неголи било који од ранијих. Шта се заиста крије из оваквих скривалица?

Доминантна идеологија савременог света јесте идеологија интеграције или глобализације. Ствара се „планетарна цивилизација“, која се радикално разликује од свих претходних. Када се све ово чита и слуша испада да се на једној страни човечанству заиста пружају до сада неслућене могућности у области образовања, информисања, комуницирања, научно-техничког и технолошког

4) Радован Биговић, *Црква у савременом свету*, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 77.

развоја, повећавања животног стандарда, али се, с друге стране, такође у досад невиђеним размерама, ниподаштавају основне људске вредности, темељно доводи у питање идентитет појединца, народа, разноликост култура, цивилизација, језика, вредносних оријентација, виђења света, модела живљења, па чак је угрожен и интегритет човековог природног окружења – творевине Божије.

Можда ће нам у одговору на ове дилеме помоћи речи архиепископа Атанасиоса Јанулатоса који каже: „Ми хришћани, а нарочито православни, не осећамо се збуњеним нити нас је изненадио процес глобализације. Димензија глобализације представља основни саставни део православља“. Чини нам се да овај исказ еминентног грчког теолога и првојерарха Цркве у Албанији, најблаже речено, може изгледати веома необичан свима који у православној вери и Цркви виде само ултраконзервативне чуваре традиције и заштитнике националних интереса, спремне да се слепо држе некаквих начела чија је вредност у савременом информатичком друштву само музејска и археолошка, и од којих би се дало очекивати да се пред нарастајућим изазовима постмодерне, постхришћанске цивилизације опредељују за самоизолацију и гетоизацију. Има дакле разлога очекивању да је позиција православних сасвим другачија. О томе наш теолог проф. др Радован Биговић каже: „Назад не можемо. Модели и форме живота из прошлости не могу се више применити. Савремени православни хришћани не треба панично да негирају нити некритички да прихватају постојећи свет, културу и цивилизацију, већ треба да уложе стваралачки напор како би модерне процесе тумачили, објашњавали, и у том и таквом свету сведочили Јеванђеље Христово. Они треба да буду божанска љубав и доброта према савременицима, прецима и потомцима“.⁵⁾ Сличан овима је и став Ватикана о глобализацији. Тако председник папског савета за јединство хришћана, кардинал Валтер Каспар тумачи глобализацију да се она испољава у томе што се богати између себе договарају о будућности света, искључујући из договора сиромашне земље и народе, па самим тим и не водећи рачуна о њиховим правима. Католичка црква се зато залаже за глобализацију у солидарности, што значи да она тражи правду за све земље, посебно за оне сиромашне и најсиромашније, а ако успе да изворну веру и љубав уздигне на глобални ниво, ко зна, можда ће то довести и до повећања броја верника. Овде би завршили своје истраживање о екумени са цитирањем још једног, чини нам се, значајном начелном мишљу еминентног теолога Радована

5) Интервју Радована Биговића може се наћи на Сајту Б92, Архива, 2004. Датотека; Религија и политика.

Биговић. Он каже: „Црква се не сме удварати овоме свету, то јест Европи или Америци као симболима овоземаљске моћи. И то не само због очувања свог достојанства, него због очувања достојанства самога света. На Европи остаје да одлучи да ли ће и у којој мери слушати онога ко је не велича, него је по потреби опомиње или критикује. Ако смогне снаге да мотиве такве критике, које јој Црква повремено мора упућивати, пронађе не у мржњи, него у љубави и бризи о њој, Европа ће наћи снаге да пригрли хришћанску Цркву, исто као што је и Црква прихватила Европу као свој овоземаљски дом. Уосталом, да би је спасила, то јест очувала за вечност, Црква мора Европу непрестано преображавати, чинећи је све људскијом. У томе, кад је однос према друштву у питању, и јесте њен најузвишенији задатак“⁶⁾ сматра декан Богословског факултета СПЦ. „Европске интеграције и глобализација света нису идеје које се туђе (или не треба да буду туђе) Цркви. Ма колико збучало чудно, оправдано је тврдити: глобализација је иманентна самој природи Православне Цркве. Хришћански бог, Света Тројица није племенско нити национално божанство већ Бог „глобалне“ љубави и бриге за цео свет, за све што је створено. Сва Христова дела у историји имају универзално и глобално значење, свечовечански и свекосмички значај. Све што Црква има, што она јесте и што треба да чини има глобалне хоризонте. Црква је „шира од небеса“ (ревна богослужбена химна). Она обухвата све што постоји, али ничим не може бити обухваћена. Под кров Цркве могу стати сва племена, нације и народи света, али она не може да се поистовети са једним. Црква јесте најчвршће и најсмисленије јединство и интеграција“⁷⁾

ЛИТЕРАТУРА

- Биговић Радован, *Црква у савременом свету*, Службени гласник, Београд, 2010.
- Биговић Радован, *Православна теологија екуменизма*, Хришћански културни центар, Београд, 2010.
- Биговић Радован, *Религија и политика*, сајт Б92, Архива, 2004. Датотека, Религија и политика.
- Божовић Ратко, „Дијалог-геометрија говора“ *Савезно министарство националних и етничких заједница, Толеранција-сусрет разлика*, Чигоја, Београд, 2002.
- Шмеман Александар, *Историјски пут православља*, АТОС, Цетиње, 1994.

6) Исто.

7) Радован Биговић, *Црква у савременом свету*, нав. дело, стр. 73-75.

Иљаз Османлић

ECUMENISM AND TOLERANCE

Resume

The schism in Christianity occurred in 1054. Christianity split into Eastern (Orthodox) and Western (Catholic). In the West there was Rome as the center of the Catholic Church, while in the east strengthened the influence of the Russian Orthodox Church.

We should recall the, laying the bule, exclusion against Patriarch Michael I Cerularius, whowas puton the throne on 16 July 1054 of St. Sophia in Constantinople by cardinalHumekt on behalf of Pope Leo IX, who died three months ago, Christianity was officially divided into east and west.

The third millennium belongs to ecumenism the reconciliationof ecclesiastical differences and re-creation of a common faith, which existed before the Great Schism.

Christian churches are now more familiar than ever in recent centuries, many tensions have eased, but not disappeared. All maintain dialogue with everyone. Roman Catholic contact more and better with the Orthodox churches, Anglicans, despite the silent crucial block. Orthodox theologians lead theological dialogue with the majority of churches. Ecumenism was created in the second half of the 19th century, and a full development has experienced in the 20th century.

Many theologians interpret ecumenism as a new phenomenon in a religion. In recent years ecumenism represents the discovery of common biblical, liturgical, patristic and spiritual roots, in fact, above all, a better knowledge of the Bible , the live word of the God. Ecumenism implies a dialogue of the Orthodox and the Catholic Church in order to achieve a common result, which is the unification.

In the near future we should think about the convening of the joined Parliament on which would be represented all the Christian churches? On that great convocation of the joined Parliament should be establish a dialogue that would lead to the overcoming of the schism but also the restoration of the historical unity of the church. But unity is not in sight.

Keywords: ecumenism, tolerance, Orthodoxy, Catholicism, church, heresy, religion

* Овај рад је примљен 17. октобра 2016. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. фебруара 2017. године.